

ИДЕНТИФИКАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА КАК НАУКИ

СЕМКИНА Т. В.

доктор экономических наук

СИЗОНЕНКО О. А.

кандидат экономических наук

ХУДОБА Е. В.

Макеевка

Бухгалтерский учет представляет собой самостоятельную область научно-практической деятельности, которая имеет определенные системообразующие признаки и является частью системы экономических наук. Однако по поводу научного наполнения бухгалтерского учета до сих пор ведутся споры. Некоторые экономисты не признают бухгалтерский учет как науку в полном смысле этого понятия.

Так, В. Сопко считает, что бухгалтерский учет является прежде всего практической деятельностью и отмечает, что без него невозможно управление любым звеном экономики страны [1].

Российский ученый Я. Соколов предлагает разделить бухгалтерский учет на научную (счетоведение) и практическую (счетоводство) части [2].

М. Кужельный и В. Швец придерживаются единого мнения, считая учет и наукой, и практической деятельностью. По мнению М. Кужельного, бухгалтерский учет выступает не просто как один из видов человеческой деятельности, но и как важная функция управления, как средство для решения задач экономического и социального развития, как наука [3]. При этом В. Швец отмечает, что бухгалтерский учет является самостоятельной прикладной экономической наукой, имеет свою собственную историю, предмет, объекты, методологию и выполняет важную внешнюю функцию – практическую [4].

Относительно существования бухгалтерского учета как отдельной науки Б. Валуев констатирует, что система бухгалтерского учета должна адаптироваться в своем развитии к обстоятельствам и требованиям, которые постоянно меняются. В связи с этим она должна опираться на собственную науку, которая способна углублять общую теорию, формулировать цели, задачи и принципы, совершенствовать методику учета [5].

Отсутствие единой позиции вызывает необходимость дальнейшей идентификации бухгалтерского учета как науки, что требует определения его основных наукообразующих составляющих: целей, принципов, предмета, объекта и методов. Это и является главной целью данной статьи.

В содержании науки важное место отводится ее классификации. Высшей аттестационной комиссией Украины по согласованию с Министерством образования и науки Украины утверждена экономическая наука под кодом 08.06.04. «Бухгалтерский учет, анализ и аудит». Это обусловлено тем, что бухгалтерский учет накапливает, группирует и систематизирует факты хозяйственной деятельности, является совершенной информационной базой управления предприятием. Т. Микитенко подчеркивает, «что единство бухгалтерского учета, анализа и контроля хозяйственной деятельности является экономической наукой, которое интегрирует информационное обеспечение управления хозяйственной деятельности на микро- и макроуровнях общества» [6].

Законом Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине» определено, что бухгалтерский учет – это процесс выявления, измерения, регистрации, накопления, обобщения, хранения и передачи информации о деятельности предприятия внешним и внутренним пользователям для принятия решений. Таким образом, целью ведения бухгалтерского учета и составления финансовой отчетности является предоставление пользователям для принятия решений полной, правдивой и непредвзятой информации о финансовом состоянии, результатах деятельности и движении денежных средств предприятия [7].

Наука как система знаний имеет специфическую структуру и включает различные составляющие. Одними из важных элементов науки являются принципы как база для соблюдения и обобщения. Методологией научных исследований определено, что принцип – это основное исходное положение теории, учения, науки, мировоззрения. Принципы могут быть представлены в форме постулатов и правил [8]. В бухгалтерском учете принципами выступают основные положения, на которых осуществляются его функции для субъектов предпринимательской деятельности. Они

формуються в залежності від національних особливостей і суспільно-економічного розвитку країни, форм власності, способів господарювання і політичного устрою.

Принципи бухгалтерського обліку довгий час знаходилися в процесі розробки. Вперше цей термін був зафіксований в 1936 р., коли Американська асоціація бухгалтерів розробила перші стандарти обліку. С тих пор в США (і по їх прикладу в інших країнах) проводиться систематична робота по створенню бухгалтерських стандартів, які представляють розвиток певних принципів, які становлять початок і основу бухгалтерського обліку. Принципи не є постійними, раз і назавжди наданими, вони можуть змінюватися по складу, ступеню важливості і т. п. [2].

Основоположні принципи бухгалтерського обліку в Україні відповідають вимогам міжнародних стандартів і визначені в Законі «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». До них належать: об'єктивність; повне висвітлення; автономність; послідовність; нарахунок і відповідність доходів і витрат; перевагу сутності над формою; історична (фактична) вартість; єдиний грошовий вимірник; періодичність [7].

При проведенні наукових досліджень необхідно розрізняти поняття «об'єкт» і «предмет» пізнання. Об'єктом пізнання прийнято називати те, на що направлена пізнавальна діяльність дослідника. Це процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію і обрано для дослідження. Предметом пізнання є досліджуване з певною метою властивості, характерні для наукового дослідження [8].

Слід зауважити, що єдиного підходу до визначення об'єкта і предмета бухгалтерського обліку немає. Наприклад С. Левицької об'єктами бухгалтерського обліку виступають задокументовані в грошовому вираженні (іноді - в кількісному) господарські операції, які відображають стан і розмір майна, капіталу і зобов'язань юридичної особи. Але при цьому проблемним є включення до складу об'єктів трудових ресурсів, технічного і програмного забезпечення. Предметом же бухгалтерського обліку є сукупність процедур облікового процесу [9].

В. Швець зауважує, що об'єкт і предмет як основні наукові категорії, пов'язані як поняття, явище і його властивість або ознака. Предметом бухгалтерського обліку він вважає в широкому сенсі все, що пов'язано з отриманням необхідної інформації про суб'єкта господарювання, його господарську діяльність і ресурси [4].

Багато авторів визначають предмет бухгалтерського обліку як господарську діяльність підприємства або факти господарської діяльності.

За нашою думкою, предметом бухгалтерського обліку є процес створення суспільного продукту в тій його частині, яка може бути охоплена інформацією в єдиному грошовому вимірнику, а також його розподіл, обмін і споживання.

Об'єктами бухгалтерського обліку більшість авторів вважає господарські засоби підприємства - активи (оборотні і необоротні), джерела формування господарських засобів (власні і залучені), господарські процеси.

Бухгалтерський облік, як і будь-яка наука, має свій метод. Традиційно метод бухгалтерського обліку трактується як сукупність спеціальних прийомів, з допомогою яких вивчають його предмет. Бухгалтерський облік вивчає свій предмет з допомогою наступних методів: хронологічного і систематичного спостереження; вимірювання господарських засобів і процесів; реєстрації і класифікації даних з метою їх систематизації; узагальнення інформації з метою складання звітності. Звітні дані формуються з допомогою таких інструментів - елементів методу: документування; інвентаризація; оцінка; калькулювання; рахунок; подвійна запис; баланс; звітність [4].

Крім того, що бухгалтерський облік містить в собі складові науки, він, безсумнівно, відповідає і всім критеріям науки.

Г. Ф. Гегель вважав, що наука виникає тоді, коли описує загальні закономірності, які можна звести до трьох законів діалектики. Бухгалтерський облік відповідає всім їм. Закон єдності протилежностей описує господарські операції як протилежності дебету і кредиту; закон переходу кількісних змін в якісні відкриває динаміку переходу оборотів в нове сальдо; закон заперечення заперечення фіксує заперечення оборотами сальдо початкового і оборотів сальдо кінцевого.

О. Кант утверджував, що наука це систематизоване знання. Рідка наука може представити стільки логічно досконале знання. Всі закони формальної логіки присутні в бухгалтерському обліку:

- ✦ закон тотожності - факт є факт, якщо він зафіксований документом;
- ✦ закон протиріччя - що оцінка факта, однажды визнана, не може бути переглядана;
- ✦ закон виключеного третього - оцінка може бути або правильною або неправильною, - третього немає;
- ✦ закон достаточного підстави визначає документальну основу обліку: немає документа - немає факта.

К. Поппер ввів два критерії, які дозволяють встановити науковий характер сукупності тверджень: верифікацію - перевірку висуваних положень на практиці, бо ці положення повинні добре пояснювати як можна більше фактів господарської життя; і фальсифікацію, т. є. виділення тих фактів, які передбачає теорія не пояснює. Відповідає цим критеріям теорія І. Ф. Шера, згідно якої всі рахунки бухгалтерського обліку діляться на активні і пасивні. В активних рахунках дебет показує збільшення, а кредит зменшення враховуваних об'єктів, в пасивних - навпаки [10].

Проведене дослідження дозволяє утвердити, що бухгалтерський облік - це наука, яка має свої власні цілі, принципи, предмет, об'єкт і метод, а також відповідає всім критеріям науки.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Сопко В. В.** Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навч. посіб.] / В. В. Сопко.– К. : КНЕУ, 2006.– 526 с.
2. **Соколов Я. В.** Основные этапы развития бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов // Финансы и бизнес.– 2007.– № 4.– С. 62 – 73.
3. **Кужельний М.** Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку [Текст] / М. Кужельний // Бухгалтерський облік і аудит.– 2005.– № 8-9.– С. 45 – 49.
4. **Швець В. Г.** Теорія бухгалтерського обліку: [підручник].– [вид. 2-ге, перероб. і доп.] / В. Г. Швець.– К., 2006.– 525 с.
5. **Валуев Б. И.** Теория бухгалтерского учета : [учеб. пособие] / Б.И. Валуев.– Одесса, 2002.– 272 с.
6. **Микитенко Т.** Коли бухгалтерський облік є наукою [Текст] / Т. Микитенко // Бухгалтерський облік і аудит.– 2006.– № 8.– С. 16 – 21.
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р., № 996-XIV зі змінами та доповненнями / <http://zakon.rada.gov.ua>
8. **Стеченко Д. М.** Методологія наукових досліджень: [підручник] / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир.– К. : Знання, 2007.– 317 с.
9. **Левіцька С.** Бухгалтерський облік: основи, перспективи розвитку [Текст] / С. Левіцька // Бухгалтерський облік і аудит.– 2007.– № 8.– С. 7 – 11.
10. Бухгалтерский учет - это наука? [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.buh.ru/document-1056>